

**SHUKUR XOLMIRZAYEVNING “O‘ZBEKLAR” HIKOYASIDA INSON VA
DAVR MUAMMOSI****Ibragimova Dilovar Anvar qizi**

Termiz davlat universiteti

O‘zbek filologiyasi fakulteti II bosqich talabasi

Sultonqulova Feruza

Ilmiy rahbar.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14956349>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sermahsul ijodkor Shukur Xolmirzayevning o‘zbek millati xarakterini qalamga olgan “O‘zbeklar” hikoyasi tahlil etilib, unda o‘tgan asrdagi xalq hayoti, davr va inson muammolari yoritiladi. Hikoya qahramonlari taqdiri orqali davr muammolari ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: hikoya, qahramon,, xarakter, psixologiya, inson va davr munosabati

**THE PROBLEM OF MAN AND THE ERA IN SHUKUR KholmIRZAYEV'S STORY
"UZBEKS"**

Abstract. This article analyzes the story "Uzbeks" by the prolific writer Shukur KholmIRZAYEV, which captures the character of the Uzbek nation, and highlights the life of the people, the era, and human problems of the last century. The problems of the era are shown through the fate of the heroes of the story.

Keywords: story, hero, character, psychology, the relationship between man and the era.

**ПРОБЛЕМА ЧЕЛОВЕКА И ВРЕМЕНИ В ПОВЕСТИ ШУКУРА ХОЛМИРЗАЕВА
«УЗБЕКИ»**

Аннотация. В данной статье анализируется повесть «Узбеклар» плодовитого писателя Шукура Холмирзаева, в которой запечатлен характер узбекской нации, освещены жизнь народа, эпоха и проблемы человечества прошлого века. Проблемы эпохи показаны через судьбы героев рассказа.

Ключевые слова: история, герой, характер, психология, связь человека и эпохи.

Shukur Xolmirzayev o‘zbek xalqining hikoyanavaslik janriga o‘zining adadsiz hissasini qo‘shgan zabardast ijodkorlardandir. Uning ijodi haqida atoqli adabiyotshunos, tanqidchi olim Matyoqub Qo‘shjonov shunday yozadi: “U Boysun tog‘i go‘zalliklarini, Surxon ko‘rkamlklarini adabiyotga olib kirayapti. Faqat tabiatini emas, balki u Boysun va Surxon odamlarini ularning o‘ziga xos xarakter xususyatlarini boshqa joylardan bir oz farq qiladigan hayot kechirish yo‘llari bilan adabiyotga olib kirayapti” [1:355].

Darhaqiqat, “Adibning qator hikoyalarida shaxs va uning tuygʻulari, taqdiri, qismati haqida oʻylari, qahramonning ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari hayot bilan moddiylashgan holda aks ettiriladi. [5:634]

Ijodkor oʻzining talabalik yillarida boshidan kechirgan baʼzi hayotiy voqealar asosida yozgan “Oʻzbeklar” hikoyasi adabiy tanqidda turli munozaralarga sabab boʻlgan. Oʻsha davrlarda “Oʻzbekning milliy gʻururi” deya atalgan paxta hatto millat kelajagi-yu, taʼlimdan ham ustun boʻlgan, albatta, bu davr isitmasi, zamon talabi hisoblanganligi bizga maʼlum, ammo millat ruhiyatiga odatiy holdek singib ketgan odatlar xalqni rivojlanish charxpalagidan ortda qolgan chashma kabi tasvirlashimiz mumkin. Bir guruh talabalarning paxta terimi uchun oʻqishni tashlab qishloqlarga borishi, noodatiy sharoitda hatto sogʻligiga putur yetganligi va bu holat davomiyligi sabab insoniylikning baʼzi boʻlaklarini panjara ortiga tiqilganini koʻrishimiz mumkin. “Oʻzbeklar” hikoyasidagi Botir aka obrazi orqali xalqimizning qon-qoniga singib ketgan mehmondoʻstlik odati aks ettirilgan.

Taniqli oʻzbek adabiyotshunos olimi Qozoqboy Yoʻldoshev “Sh.Xolmirzayev, birinchi navbatda, hikoyanavis sifatida tan olingan yozuvchidir. ...Yozuvchi nasrning bu moʻjaz janrida inson tabiatiga xos turfa jihatlarni, ruhiy iztiroblaru tuygʻular tovlanishini butun murakkabligi bilan koʻrsata oladi,”[2:349] deb baholashi bejiz emas. “Oʻzbeklar” hikoyasida adibning bu mahorati quyidagi oʻrinlarda tasvirlanadi: “Bechora oʻzbekni bilasizku, oʻzi yemasdan mehmonga tutqazadi, kambagʻalligini yashiradi. Holbuki juda boy edi-yu, birdan kambagʻal boʻlib qoldi: shuning uchun buni oʻkinch bilan yashirayotgandek tuyuladi menga.... Balki bunga biz bilmagan boshqa sabablar bordir?”[3:73] bu fikrlarda ne-ne xalq ruhiyati yashiringan deysiz.

Ushbu hikoyadagi talabalarni “oq oltin” terishga olib kelgan Oʻrmon aka obrazi talabalarga balandparvoz gaplar bilan dadillik baxsh etuvchi, ammo baʼzi qiyin vaziyatlarda vijdoniga xilof ish qiluvchi bir inson sifatida gavdalandirilgan. Botir aka obrazi esa juda mehmondoʻst, sodda, xalq tilida tushuntiradigan boʻlsak mehmonlar uchun quyrugʻidan kesib beruvchi qahramondir. Toʻrt kishi zoʻrgʻa sigʻadigan kulbasiga oʻn besh nafar mehmonni kun almashib mehmon qiluvchi, qora kunlarda birovga yaxshilik ulashishdan tolmaydigan soddadil choʻpon – oʻzbek xarakteri obrazi aks ettirilgan.

Ammo hikoya bosh qahramoni Ergash – Oʻrmon aka va talaba yigitlar oʻrtasida konflikt chiqadi. Sababi qishning qorongʻu kunida “qoʻli kalta” bir choʻponning uyiga kunda kirib uni chiroyli qilib “talash” unga yoqmaydi va koʻp uning uyiga bormasligi aks etadi. Hatto ular oʻzlariga yaxshilik qilgan insonga yomonlik va ayyorlik bilan javob qaytarishadi, buni tahlil qilish, qiyin albatta. Balki bularning bunday yoʻl tutishiga oʻsha davrdagi mustabdlik, oʻsha davr insonlari mehnati turli tazyiqlar va yetarlicha sharoitda emasligi sabab boʻlgandir. Negaki, talabalar bu qilmishlari yaxshi emasligini, oqibati yaxshi boʻlmasligini chindan his qilishadi.

Albatta, bularning barchasi muhokamalidir. Bularning baridan shunday xulosa chiqarishimiz mumkinki, bugungi kun uchun shukronalik va bu davrga o'z o'zidan yetib kelmaganligimizni oydin ravishda ko'rishimiz mumkin. Ushbu hikoyada qadim balki qayerlardadir hozir ham bo'lgan jo'ngina vaziyatlarni ko'rsatib bermoqchi bo'lgan yozuvchining maqsad muddaosini anglaymiz. Birgina biz uchun qadrlil bo'lgan balki o'zgacha bo'lgan "O'zbek" so'zi qadrining naqadar yurakka yaqinligini ko'rishimiz mumkin. O'zbekiston xalq shoiri Usmon Azim[6:] e'tirof etganidek: "Yuksak iste'dod egasi, bukilmas va yirik shaxs Shukur Xolmirzaev iste'dodi qudrati va mashaqqatli mehnati evaziga yurtining shuhratini yuksaltirdi. Uning timsolida adabiy jamoatchilik va kitobxon O'zbekiston ilk bor haqiqiy Surxondaryoni tasavvur etdi". [4:63]. Darhaqiqat, yozuvchi o'zbek adabiyotida birinchilardan bo'lib, oddiy va zahmatkash kishilar hayotini, ularning qalb-kechinmalarini, davr va taqdirini mahorat bilan tasvirlab beradi.

REFERENCES

1. Qo'shjonov M. Saylanma. 2-jildlik. – Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1982. – J 1. 384 b.
2. Yo'ldoshev Q. Yoniq so'z. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006. – 546 b.
3. Xolmirzayev Sh. Saylanma: II jild. – Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2005. – B. 68-74.
4. Usmon Azim. So'ngso'zlar. – Toshkent: Ilm-ziyo-zakovat. – 2020. – B.63.
5. Sultonqulova F.B. SHUKUR XOLMIRZAYEV HIKOYALARIDA RUHIY-PSIXOLOGIK HOLAT IFODASIDA DETALNING O'RNII // Экономика и социум. 2024. №6-1 (121).633-635 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/shukur-xolmirzayev-hikoyalarida-ruhiy-psixologik-holat-ifodasida-detallning-o-rni>
6. Султонкуловой, Феруза Бобоназаровна. "УСМОН АЗИМ ШЕЪРИЯТИДА КУЗ МЕТАФОРАСИ." МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА 4.3 (2021).
7. Sultonqulova F. ON THE EXPRESSION OF FOLK SONGS IN THE CREATION OF USMAN AZIM //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 2. – C. 282-285.
8. Sultonqulova, F. (2020). Metaphorical images in Osman Azim poetry. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 04 (84), 537-539. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS>.
9. Sultonqulova, F. (2021). Metaphors of colors in Usman Azim poetry. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 02 (94), 350-353. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS>.
10. Sultonqulova F. (2025) Usmon Azim she'riyatida lirik qahramon tabiati. Farg'ona davlat universiteti, 30 (6), 64. <https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/view/380>